

بررسی علل عمدۀ تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از منظر مدیران، معاونین، ذی‌حسابان و کارشناسان فنی دستگاه‌های اجرایی استان فارس

سید عزت‌الله نظرپور*

چکیده

عدم پیشرفت طرح‌ها حاکی از وجود موانعی در مسیر اجرای آنها بوده که از نتایج آن عدم اتمام آنها در مدت زمان تعیین شده می‌باشد. بدیهی است تأخیر در اجرای طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و عدم النفع منبعت از آن تهدیداتی برای نظام اقتصادی، سیاسی کشور به دنبال خواهد داشت. همچنین اجرای صحیح و به موقع طرح‌ها چشم‌انداز مطلوبتری در جهت اشتغال و تولید فرا روی کشور متصور خواهد کرد.

مطالعه حاضر به بررسی علل عمدۀ تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از منظر مدیران، معاونین، ذی‌حسابان و کارشناسان فنی دستگاه‌های اجرایی استان فارس می‌پردازد. روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش توصیفی - میدانی و نمونه آماری تحقیق ۱۶۸ نفر از مدیران، معاونین، ذی‌حسابان و کارشناسان فنی دستگاه‌های اجرایی استان فارس بوده است. داده‌ها از طریق پرسشنامه محقق ساخته برای شناسایی علل عمدۀ مؤثر بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای جمع‌آوری شده است. تحلیل داده‌ها و فرضیه‌های این مطالعه نشان داده است که عامل نارسائی در تأمین اعتبار و منابع مالی بیشترین تأثیر و نارسائی در قوانین و مقررات کمترین تأثیر را در تأخیر در اجرای طرح‌ها دارند. این در حالی است که سه عامل وابستگی سیاسی، نظارت ناکارا و غیر اثربخش و سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان از عامل نارسائی در تأمین اعتبار تأثیر کمتر و از عامل نارسائی در قوانین و مقررات تأثیر بیشتری در تأخیر در اجرای طرح‌ها دارند.

واژگان کلیدی: تأخیر، اعتبار طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، طرح عمرانی، پروژه

* کارشناس ارشد مدیریت دولتی (گرایش مدیریت مالی) و سرحسابرس دیوان محاسبات استان فارس (نویسنده مسئول)

ali2507@gmail.com

مقدمه:

متعاقب رشد اقتصادی، شهرنشینی و توسعه زیرساختها نیز رشد فزایندهای داشته است. توسعه زیرساختها در هر کشور جزء لاینفک برنامه های توسعه کشورها در قالب برنامه های بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت میباشد. طرح های تملک دارائی های سرمایه ای دارای اهمیت و نقش بسزایی در وضعیت اقتصادی و اجتماعی و شرایط سیاسی یک جامعه می باشند. به گونه ای که از جمله شاخصهای اساسی رشد و توسعه یافتگی هر کشور تأسیسات زیربنایی است که ماحصل اجرای طرح های مذکور می باشد و بخش عمده ای از منابع را به خود اختصاص می دهند. انجام چنین طرح هایی و بهره برداری از آنها با حداقل موانع و مشکلات، موجب خدمت رسانی سریعتر و بهتر به مردم خواهد شد و بالطبع به طول انجامیدن آنها عدم آسایش و رفاه شهروندان را در پی خواهد داشت. اجرای موفق طرح های عمرانی (طرح تملک دارائی های سرمایه ای) منوط به ساماندهی مناسب و کار کارشناسی دقیق بوده تا این چنین طرح هایی توجیه اقتصادی داشته باشد.

بدیهی است عدم برنامه ریزی صحیح برای اجرای چنین طرح هایی موجب استفاده ناصحیح از منابع، عدم النفع ناشی از آن و در نتیجه تأخیر در زمان اجرای طرح های مزبور را به دنبال خواهد داشت.

طولانی شدن زمان اجرای طرح ها یک پدیده فراگیر در کشورهای دنیا است و در کشورهای در حال توسعه نمود بیشتری داشته و متعاقب آن اثرات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را در پی داشته و در مجموع موجب نارضایتی عمومی خواهد شد.

شناسایی علل عمدۀ تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای می تواند کمک شایانی به مدیران و مسئولین در رفع موانع موجود نموده و در صورت استفاده از این موارد در برنامه ریزیها زمینه تحقق اهداف طرح ها و بهره برداری زودهنگام از آنها را فراهم مینماید.

بیان مسئله:

منظور از طرح عمرانی (طرح تملک دارائی های سرمایه ای) مطابق قوانین موضوعه در کشور (قانون برنامه و بودجه مصوب سال ۱۳۵۱) مجموعه عملیات و خدمات مشخصی است که بر اساس مطالعات توجیهی فنی و اقتصادی یا اجتماعی که توسط دستگاه اجرایی انجام می شود طی مدت معین و با اعتبار معین برای تحقق بخشیدن به هدفهای برنامه عمرانی پنجساله به صورت سرمایه گذاری ثابت شامل هزینه های غیر ثابت وابسته در دوره مطالعه و اجرا و یا مطالعات اجرا می گردد و تمام یا قسمتی از هزینه های اجرای آن از محل اعتبارات عمرانی تأمین می شود و به سه نوع انتفاعی و غیر انتفاعی و مطالعاتی تقسیم می گردد (قانون برنامه و بودجه، ۱۳۵۱).

اجرای پروژه های عمرانی از قبیل راه سازی، ساختمان سازی، آب و فاضلاب و غیره تاثیر فراوانی بر کیفیت زندگی، شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه دارد به همین علت هر چه زمان اتمام

آنها کوتاه تر باشد اثرات مثبت ناشی از انجام این پروژه ها زودتر نمایان می شود از طرفی این پروژه ها از لحاظ مالی حجم زیادی از بودجه کشور را به خود اختصاص می دهند که بیانگر لزوم انجام پروژه های عمرانی در کوتاهترین زمان و با کمترین هزینه ممکن است. در مورد یافتن نقطه بهینه رابطه هزینه-زمان اجرای پروژه های عمرانی و فشرده کردن زمان کار، تحقیقات زیادی صورت گرفته اما آنچه در این میان بی نصیب یا کم نصیب مانده است بررسی شرایطی و عواقب حالتی است که پروژه با تأخیر و در زمانی بسیار طولانی تراز زمانی بهینه به اتمام میرسد و تاثیری که این مسئله در هزینه صرف شده برای پروژه برجای میگذارد (چاغروندی و عادل، ۱۳۹۰).

بررسی پروژه های عمرانی دولت نشان میدهد که حجم بالای آنها بدون تناسب با ظرفیتهای مختلف موجب تأخیر غیرمعقول دوره احداث گشته و از این طریق هزینه های زیادی از حیث اقتصادی و اجتماعی بر کشور تحمیل می شود. در این وضعیت هزینه های عمرانی به جای کمک به بهره وری و رشد، مانع آن و سبب نارضایتی اجتماعی از دولت است (توکلی، ۱۳۸۶).

عوامل زیادی برای تأخیر در پروژه ها وجود دارد. این تأخیرات می تواند ناشی از ضعف مدیریت، خلأهای قانونی، نارسایی اعتبار، ضعف برخی دستگاه های اجرایی، تهیه و تدارک زمین، و ناتوانی برخی پیمانکاران، مطالعات اولیه، ماشین آلات و تدارکات، مشاور، عوامل اقتصادی باشد. باتوجه به این که پروژههای عمرانی در نظام اقتصادی و بودجه بندی کشور از اهمیت بالایی برخوردار است و بخش عمده ای از بودجه کشور را نیز به خود اختصاص میدهد، اما تأخیر در اجرای پروژه های عمرانی ضرر و زیان فراوانی را به منابع ملی وارد میکند. این تأخیر نیز از وجود موانع و مشکلات ریشه‌ای در اجرای طرح های بنیادی حکایت دارد و بازسازی و توسعه اقتصادی کشور را به طور جدی در معرض تهدید قرار می دهد. در صورت اتمام پروژه در زمان پیش بینی شده یا با تأخیری کوتاه نسبت به زمان تعیین شده که بتوان از آن صرف نظر نمود تأثیر زیان آور عواملی از جمله تورم که خود در بازده، بهره‌وری و در نهایت هزینه پروژه اثر گذار است بر پروژه کاهش یافته و در نتیجه پروژه با هزینه مشخصی پایان می‌یابد. هدف اصلی این تحقیق شناسایی و بررسی علل عمده تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای از منظر مدیران، معاونین، ذی حسابان و کارشناسان فنی دستگاه های اجرایی استان فارس می باشد.

پیشینه تحقیق

تحقیقات خارجی

آصف و الحجی در مطالعه ای با عنوان دلایل تأخیر در پروژه های بزرگ ساختمانی که در کشور عربستان سعودی انجام شده است، ۷۳ مورد علل تأخیر در طی تحقیق شناسایی نموده اند. علل مشخص شده در ۹ گروه ترکیب یافته اند. این تحقیق میدانی شامل ۲۳ نفر پیمانکار، ۱۹ نفر مشاور و ۱۵ نفر کارفرما بوده است. آنان در تحقیق خود بیان می دارند بسیاری از علتها بین دو گروه

(کارفرمایان و پیمانکاران) مشترک بودند از قبیل تأخیر در پرداختها برابر پیشرفت کار، برنامه ریزی و زمانبندی نامناسب توسط پیمانکار، نظارت و مدیریت ضعیف پروژه توسط پیمانکار، کمبود نیروی انسانی و مشکلات تأمین مالی از سوی پیمانکار. همه گروهها متفق القول هستند که این علل حائز کمترین درجه اهمیت هستند: تغییرات قوانین و مقررات دولتی، کنترل ترافیک و محدودیتهای محلی، تأثیر فاکتورهای اجتماعی و فرهنگی و حوادث رخ داده در حین کار. (آصف و الحجی، ۲۰۰۴).

پیمانکاران محلی در برنامه ریزی کارگاه، اجرا و کنترلها کفایت چندانی ندارند. یک مدیریت کارگاه ضعیف منجر به تأخیرها در پاسخگویی به پیشآمدهایی است که در کارگاه روی میدهند و بر پیشرفت کل کار تأثیرات منفی بهجا میگذارند. یک پیمانکار که فاقد تجربه کافی است نمیتواند پروژهها را به خوبی برنامه ریزی و مدیریت نماید و این نقیصه می تواند منجر به پیامدهای زیانبار گردد. کارهای ساختمانی مستلزم مقادیر بسیار بالایی از وجه نقد است و اکثریت پیمانکاران برایشان مشکل است که هزینه های ساختمانی سنگین روزانه را در صورت تأخیر در پرداختها تحمل نمایند. پیشرفت در کار میتواند به دلیل دیرکرد در پرداختها توسط کارفرما، به تأخیر افتد زیرا جریان نقدینگی نامناسب برای پشتیبانی از مخارج ساخت و ساز وجود دارد به ویژه برای پیمانکارانی که از لحاظ مالی وضعیتشان مطلوب نیست. (سیوان و سون، ۲۰۰۶)

مبارک و همکاران در مطالعه ای که در خصوص علل تأخیر در پروژه های ساختمانی در کشور مصر از دیدگاه پیمانکاران، مشاورین و مالکان انجام داده اند، ۷ مورد مصاحبه تخصصی نیمه سازمان یافته صورت داده تا مهمترین علتها را در صنعت ساخت و ساز کشور مصر مشخص سازند. حاصل آنکه فهرستی از ۳۲ علت بدست آمد که متعاقباً در معرض ارزیابی کمی در یک نظرسنجی پرسشنامه‌ای قرار گرفتند تا مهمترین علت‌های تأخیر در پروژه‌ها را شناسایی و تأیید نماید. مهمترین علت‌های شناخته شده بوسیله نظرسنجی که مبتنی بر نتایج کلی هستند عبارت بودند از: مشکلات مالی توسط پیمانکار در حین ساخت و ساز، تأخیر در پرداخت به پیمانکار توسط کارفرما، تغییرات طرح توسط کارفرما یا نماینده او، پرداختهای موردی (جزئی) در حین انجام کار، عدم استفاده از مدیریت تخصصی در ساخت و ساز. (مبارک و همکاران، ۲۰۰۸)

در تحقیقی با عنوان تأخیر و افزایش هزینه در پروژه های کلان ساختمانی کشور ویتنام، هوی و همکاران عوامل مهمی را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده اند. **کندکاری و فقدان اضطراب:** این فاکتور شامل پرداخت دیر هنگام در قبال کار تمام شده، مدیریت ضعیف قرارداد، روشهای ساخت و ساز نامناسب و منسوخ، شرایط پیش بینی نشده کارگاه می باشد. **عدم صلاحیت:** نظارت و مدیریت ضعیف پروژه در ویتنام یک معضل جدی است و حاکی از ضعف و ناتوانی پیمانکاران است. مرحله انتخاب پیمانکار باید با دقت و ملاحظه بیشتری همراه باشد. **طرح:** عامل طرح به سه متغیر وابسته است. شامل: اشتباهات در طرح، تغییرات در طرح و کارهای اضافی. اشتباهات در طرح یا طراحی ضعیف که ریشه در عدم صلاحیت طراح دارد به کرات اتفاق میافتد. طرح های غیر واقعی منجر به لزوم تغییرات میشوند. (هوی و همکاران، ۲۰۰۸)

تامی و همکاران در پژوهشی با عنوان "علل تأخیر در صنعت ساختمانسازی در کشور لیبی" فهرستی از مهمترین عوامل مؤثر بر تأخیرها در پروژه های ساختمانی در شهر زنتان لیبی رتبه بندی نموده اند. این فهرست شامل ۴۲ مورد میباشد که بالاترین رتبه مربوط به عامل برنامه ریزی نامناسب و کمترین، مربوط به تعارضات نقشه و تعیین مختصات میباشد. در این میان، عوامل: فقدان ارتباط مؤثر، اشتباهات در طرح، کمبود تدارکات، تصمیم گیری کند، مشکلات مالی، کمبود مصالح، مشکلات جریان نقدینگی در طول دوره ساخت، افزایش کمیت ها، مدیریت پیمانکار، بوروکراسی اداری در سازمانهای کارفرمایان، ابلاغ برای کار اضافی، تغییرات در شرایط محل پروژه، تاریخ توجه به پیشرفت و موضوعات مالی رتبه های دوم تا پانزدهم را به خود اختصاص داده اند. (تامی و همکاران، ۲۰۰۹).

سینگ در تحقیقی تحت عنوان تأخیرها و افزایش هزینه ها در پروژه های زیرساختی، کاوشی در میزان آنها، علل آنها و چگونگی جبران و بهبود آنها در کشور هندوستان عوامل ذیل را در این موضوع مؤثر می داند.

عوامل طبیعی و فنی، که مطابق آن به دلیل محاسبه ناقص و عوامل طبیعی، زمان و هزینه لازم برای پروژه ممکن است بطور کلی متفاوت با برآوردهای اولیه آنها باشند.

قصورات ناشی از قرارداد، سینک اشاره می کند که بعضی از افزایش هزینهها معلول چیزی است که ما آنرا نقص قرارداد می نامیم.

قصورات سازمانی یا نهادی، سینک اضافه می نماید پروژه های زیرساختی مجبورند با عواقب و پیامدهای ناشی از ناکامیهای سازمانی مواجه شوند. تساهل از ناحیه یک بخش یا کوتاهی در انجام وظیفه از سوی تعداد کمی از مقامات می تواند کل پروژه را متوقف سازد (سینگ، ۲۰۰۹).

نتایج تحقیقی با عنوان علل تأخیر در پروژه های ساختمانی مؤسسه تأمین مدیریت، انجام شده توسط عبدالعزیز و همکاران، علتهای مهم تأخیر در پروژه های مؤسسه مذکور را بدین شرح بیان می دارد. ۱- مشکلات نقدینگی و اعتباری بروز یافته توسط پیمانکاران. این مسئله به عنوان مهمترین علت تأخیر در پروژه های ساختمانی مؤسسه تأمین مدیریت میباشد. ۲- مدیریت ضعیف کارگاه توسط پیمانکار. ناتوانی در اداره نمودن و سرگرم کارهای معمولی روزمره در کنار سایر مشکلات بطور معناداری در ایجاد تأخیر نقش دارند. ۳- برنامه ریزی و زمانبندی ناکارآمد توسط پیمانکاران. (عبدالعزیز و همکاران، ۲۰۱۰)

بن محمد در مطالعه ای با عنوان عوامل و تأثیر تأخیرها در پروژه های ساختمانی دولتی عوامل مؤثر در تأخیرات ساخت وساز را به چند بخش گروه بندی نموده است. در طبقه تأخیرات مرتبط با پیمانکار، برنامه ریزی نامناسب پیمانکار، مدیریت ضعیف پروژه و مشکلات با خردپیمانکاران، مشکلات مالی پیمانکار، کیفیت نامطلوب کار پیمانکار، تأخیر در تجهیز پروژه، اشتباه در برآورد هزینهها، عدم مطالعه فنی در زمان مناقصه و ... از جمله عوامل مؤثر در تأخیرات برشمرده شده است. در گروه تأخیرات مرتبط با کارفرما عوامل: دخالت کارفرما در عملیات ساخت وساز با صدور دستورات تغییر در

حین کار، تصمیم‌گیری کند از ناحیه کارفرما مؤثر شناخته شده‌اند. بن محمد در طبقه تأخیرات مرتبط با مصالح به چند عامل از جمله تحویل دیر هنگام مصالح (تأخیر در تحویل)، کیفیت نامطلوب مصالح، کمبود مصالح، مشکلات مدیریت مصالح، تغییرات در انواع مصالح در حین کار، تخریب و ضایع نمودن مصالح موجود اشاره می‌نماید. (بن محمد، ۲۰۱۰)

آپولت و علی‌نتو در "کنکاشی در علل تأخیر و هدر رفتن هزینه در پروژه‌های ساختمانی بخش دولتی در کشور اوگاندا" بیان داشته‌اند پنج مورد از مهمترین علل تأخیرها در پروژه‌های عمرانی بدین شرح میباشند: تغییر نقشه کار، پرداخت‌های توأم با تأخیر، نظارت و کنترل ضعیف، هزینه بالای سرمایه، عدم ثبات سیاسی امنیتی. (آپولت و علی‌نتو، ۲۰۱۰).

تحقیقات داخلی:

آفاقلیزاده خیای در مطالعه‌ای اقدام به "بررسی علل تأخیر در اجرای قراردادهای پیمانکاری ساخت و نصب" پرداخته است. حاصل تحقیق آن که بخش عمده‌ای از تأخیرات پروژه مربوط است به تغییراتی که در حین اجرای کار در مواجهه با مقتضیات فیزیکی پروژه ضرورت پیدا می‌کند و ناشی از محاسبات غیر دقیق و غیر واقع بینانه است. در صورتی که طراحی مهندسی پروژه به نحو مناسبی انجام گیرد موجب پیشگیری از بروز بسیاری از ایرادات در خلال کار شده و از بسیاری از تأخیرها جلوگیری می‌شود. بدیهی است که شروع اجرای پروژه وابسته به تامین نیازهای اولیه مهندسی است. (آفاقلیزاده خیای، ۱۳۸۸).

نوری و فرجی در تحقیقی به بررسی عوامل تأخیر پروژه‌های عمرانی و ارائه الگویی جهت کاهش زمان تأخیر پرداختند. یافته‌های مطالعه موردی نشان داد که تأخیر در پرداخت صورت وضعیت‌های موقت و عدم پرداخت به موقع پیش پرداخت به پیمانکار (مشکلات مالی)، عدم تملک به موقع اراضی و افزایش مقادیر پروژه به ترتیب به عنوان مهمترین عوامل تأخیر پروژه‌های عمرانی محسوب می‌شوند. (نوری و فرجی، ۱۳۸۸)

بر اساس نتایج حاصل از پژوهش موسوی و همکاران با عنوان بررسی کمی تأخیرات در پروژه‌های عمرانی ملی، به طور کلی علل ایجاد کننده تأخیر پروژه‌های عمرانی ملی به نه گروه تقسیم میشوند که عبارتند از: تأخیر ناشی از مطالعه و امکان‌سنجی پروژه‌ها، تأخیر ناشی از شرایط زمین و محیط اجرای پروژه، مشکلات ایجاد شده توسط دستگاه اجرا کننده، تأخیر بوجود آمده توسط مشاور طراح، مشاور ناظر، پیمانکار، تأخیر ایجاد شده بدلیل مشکلات ماشین آلات و تدارکات، مشکلات تخصیص اعتبار و سایر مسائل که شامل کلیه عوامل ایجاد کننده تأخیر بجز گروههای ذکر شده میباشد. (موسوی و همکاران، ۱۳۸۸)

نژادسبزی اقدام به بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در تأخیر اجرایی پروژه سد مروک نموده است. نتیجه حاصل از تحقیق میدانی مبین آن است که، بطور کلی، عوامل مشاور و پیمانکار به ترتیب بیشترین

تأثیر را در تأخیر پروژه‌ها داشته و بعد از آن به ترتیب عوامل کار فرما و عوامل عمومی قرار میگیرند. گرچه عوامل عمومی خود به تنهایی اثر معنی داری بر تأخیر پروژه‌ها نداشته، اما سایر عوامل (کارفرما، مشاور، پیمانکار) تحت تأثیر مؤلفه‌های عامل عمومی شکل گرفته و تأثیر آنها بر زمانبندی پروژه‌ها ناشی از اثر این متغیرها خصوصاً عدم ابلاغ به موقع تخصیص نمایان شده است، و عملاً تأثیر متغیرهای عمومی خود را در عدم تعهدات مالی کارفرما نشان میدهد. (نژادسبزی، ۱۳۸۹)

مبنتی بر نتایج بدست آمده از تحقیق اشتهاوردیان و همکاران با عنوان بررسی علل تأخیر زمان اجرای پروژه‌های عمرانی شهری با توجه به عوامل پروژه، عواملی چون: عدم تأمین بودجه کافی برای طرح در زمان مناسب، عدم رفع معارضین (ترافیکی، ملکی، تاسیساتی، ...) در زمان مناسب، عدم قیمت دهی مناسب پیمانکاران جهت برنده شدن در مناقصه، وجود پیمانکاران دولتی یا خصوصی و حمایت عوامل پروژه از آنها در زمان مناقصه و اجراء، ضعف در منابع مالی پیمانکار، ضعف در مدیریت اجرایی پیمانکار، طولانی شدن بروکراسی اداری در نهادهای دولتی در خصوص معارضین مرتبط با پروژه، ضعف در قوانین و مقررات مربوط به ارجاع کار به پیمانکاران، نبودن فهرست بهای پایه برای کارهای درون شهری، دقت پائین در برآورد احجام، نداشتن دید اجرایی و کارگاهی طراحان، تأخیر در تهیه نقشه‌هایی که در طول اجرا نیاز می باشد، تأخیر در تصمیم گیری به هنگام در مقاطع حساس و موارد ضروری و ضعف فنی بخشهای طراحی را میتوان به عنوان دلایلی نام برد که دارای بیشترین تأثیر بر افزایش مدت اجرا میباشند. (اشتهاوردیان و همکاران، ۱۳۸۹)

در مطالعه ای تحت عنوان (بررسی علل تأخیر در زمان اجرای پروژه های کرخه) انجام شده توسط حاجیوند و همکاران مهمترین عامل مؤثر در میزان تأخیر پروژه های حوضه کرخه، مشلات مالی (کمبود اعتبار و نقدینگی و اختلاف نظر مالی) بود و به ترتیب عوامل معارضین، ضعف و عدم برنامه ریزی پیمانکار، ضعف کارفرما و ضعف و عدم برنامه ریزی مشاور در جایگاههای بعدی قرار دارند که تمامی این عوامل در ارتباط مستقیم و مثبت با میزان تأخیر در اجرای پروژه ها هستند. (حاجیوند و همکاران، ۱۳۸۹)

نتایج حاصل از مطالعه ای با عنوان (شناخت و بررسی عوامل تأخیر و افزایش هزینه ها در انجام پروژه های عمرانی و راهکارهای جلوگیری از وقوع آنها) توسط عادل و چاغروندی بیان می دارد: در کل سال های ۸۶ و ۸۷ و ۸۸، در پروژه های استانی ۶۶ درصد از عوامل اجرایی تأخیر مربوط به دستگاه اجرایی است، ۴۲ درصد مربوط به پیمانکاران، ۲۰ درصد مشاور طرح، و در عوامل اعتباری، تخصیص اعتبار در توقف ۶۳ درصد از پروژه ها مؤثر بوده، اعتبار مصوب ۲۶ درصد، پرداختی خزانه ۱۰ درصد و جذب اعتبار ۲ درصد مؤثر بوده اند همچنین از میان عوامل محیطی نقش مشکل تهیه زمینی ۳۰ درصد، مسائل اجتماعی ۶ درصد بوده و کمبود مصالح در تعطیلی هیچ کدام از پروژه ها نقش نداشته اما نقش سایر عوامل محیطی در توقف پروژه ها ۷۵ درصد میباشد. (عادل و چاغروندی، ۱۳۹۰)

حقانی و دیگران در پژوهشی اقدام به شناسایی عوامل تأخیر در پروژه های برق منطقه‌ای تهران نمودند. نتایج مطالعه مذکور را می توان به این صورت بیان نمود: در مرحله قبل از اجرا بیشترین

تأخیرها به ترتیب در مرحله مبادله قرارداد با پیمانکار، در مرحله تصدیق طراحی و در مرحله مبادله قرارداد با مشاور صورت پذیرفته است. نتایج نشان داده که در مرحله اجرا و از بین ۳۱ دلیل تأخیر پروژه‌ها، مهمترین دلیل تأخیر عدم تأمین به موقع منابع مالی برای پروژه و پس از آن وجود معارض دلیل مهم تأخیر دانسته شده است. (حقانی و دیگران، ۱۳۹۰)

سؤال تحقیق:

با توجه به تحقیقات قبلی و بررسی‌های نظری و استفاده از نظرات کارشناسان و صاحب نظران ۵ عامل عمده در ایجاد تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای شناسایی شد که با استفاده از پرسشنامه عناصر مرتبط با هر عامل شناسایی و وزن و اهمیت آن تعیین گردید.

سؤال محوری تحقیق به صورت زیر بیان می‌شود:

عوامل مؤثر بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای کدامند؟

سؤالات فرعی تحقیق

- ۱- عوامل مرتبط با وابستگی‌های سیاسی کدامند؟
- ۲- عوامل مرتبط با سیستم نظارت ناکارا و غیراثربخش کدامند؟
- ۳- عوامل مرتبط با نارسایی در تأمین اعتبار و منابع مالی کدامند؟
- ۴- عوامل مرتبط با سوءمدیریت و کوتاهی کارفرمایان کدامند؟
- ۵- عوامل مرتبط با نارسایی در قوانین و مقررات کدامند؟

متدولوژی تحقیق:

روش تحقیق:

از بعد هدف این تحقیق یک تحقیق کاربردی است چرا که هدف آن بررسی علل عمده تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای از منظر مدیران، معاونین، ذیحسابان و کارشناسان فنی دستگاه‌های اجرایی استان فارس است.

از بعد جمع‌آوری اطلاعات، این تحقیق یک تحقیق توصیفی غیرآزمایشی است چرا که محقق امکان و حق کنترل و دست‌کاری اطلاعات را ندارد. این تحقیق از یک سو یک تحقیق پیمایشی است چرا که از طریق مطالعات میدانی به سنجش نگرش افراد مورد بررسی درباره علل عمده تأخیر در اجرای طرح‌ها می‌پردازد. از طرف دیگر چون در نظر دارد به علل عمده تأخیر در اجرای این طرح‌ها دست یابد یک تحقیق علی-مقایسه‌ای نیز بحساب می‌آید.

این پژوهش در سال ۱۳۹۱ در دستگاه‌های اجرایی استان فارس انجام گرفته است.

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری این تحقیق کلیه مدیران کل، معاونین، ذی حسابان و کارشناسان فنی ادارات کل استان فارس می باشند که بالغ بر ۳۰۰ نفر به شرح جدول زیر بوده اند.

عنوان پاسخگویان	تعداد	درصد
مدیران	48	16
معاونین	92	31
ذی حسابان	45	15
کارشناسان فنی	115	38
جمع کل	300	۱۰۰

برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران به شرح زیر استفاده شد: که در آن N : کل جامعه آماری، n

حجم نمونه، t : عدد ثابت ۱/۹۶

$$n = \frac{t^2 \cdot p \cdot q \cdot N}{d^2 (N - 1) + t^2 \cdot p \cdot q}$$

برای p و q عدد ۰/۵ در نظر گرفته شد چرا که در این حالت بیشترین حجم نمونه و کمترین خطا حادث می شود.

$$n = \frac{(1/96)^2 \times 0/5 \times 0/5 \times 300}{0/0025 \times 299 + (1/96)^2 \times 0/5 \times 0/5} = 168$$

باتوجه به احتمال عدم پاسخگویی برخی از افراد نمونه ۱۸۰ پرسشنامه توزیع شد که ۱۷۳ پرسشنامه عودت داده شد و مورد تحلیل قرار گرفت.

ابزار سنجش

ابزار سنجش این تحقیق پرسشنامه کتبی ساختمند می باشد که توسط محقق ساخته شده است . برای این منظور ابتدا با چند تن از افراد ذیصلاح و صاحب نظر در این زمینه مصاحبه به عمل آمد و ابعاد و شاخصهای موثر در تأخیر در اجرای طرح های تملک دارایی های سرمایه ای شناسایی شد. در این راستا با توجه به اینکه این تحقیق بخشی از یک تحقیق دانشگاهی بوده ضمن استفاده از نظرات و پیشنهادات اساتید راهنما و مشاور از برخی شاخص های مورد استفاده در پژوهشی مشابه با عنوان "بررسی عوامل مؤثر

بر تأخیر طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از دیدگاه مدیران، معاونین و کارشناسان فنی دستگاه‌های اجرایی استان کهگیلویه و بویراحمد^۱ تهیه شده توسط آقای علمداری (علمداری، محمد، ۱۳۸۵) نیز استفاده گردید. شاخصهای شناسایی شده بصورت ۴۴ گویه طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای تنظیم گردید که از گویه‌های مذکور ۸ گویه برای سنجش بعد وابستگی سیاسی، ۵ گویه برای سنجش بعد سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخش، ۱۲ گویه برای سنجش بعد نارسائی در تأمین اعتبار و منابع مالی، ۹ گویه برای سنجش بعد سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان و ۱۰ گویه برای سنجش بعد نارسائی در قوانین و مقررات می‌باشند.

روایی ابزار سنجش

در این تحقیق برای تعیین روایی با اعتبار از آزمون تحلیل ماده^۱ استفاده شده است. آزمون تحلیل ماده بر این فرض استوار است که آزمون کلی (جمع نمره طیف) موضوع مورد بررسی را می‌سنجد. در صورتیکه هر یک از گویه‌ها رابطه معنی‌دار با جمع نمره طیف داشته باشد آن گویه نیز موضوع مورد بررسی را می‌سنجد. اما اگر گویه‌ای رابطه معنی‌دار با جمع نمره طیف نداشته باشد آن گویه موضوع مورد بررسی را نمی‌سنجد و باید حذف شود.

نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که کلیه گویه‌ها رابطه قوی و معنی‌دار با جمع نمره طیف داشته و نیازی به حذف گویه‌ای نیست این نتیجه نشانگر روایی بالای طیف است. قبل از توزیع بین نمونه انتخابی، به صورت محدود در اختیار صاحب نظران و تعداد محدودی از افراد نمونه قرار گرفت تا ایرادات احتمالی برطرف و سپس در اختیار پرسش‌شوندگان قرار گرفت.

پایایی ابزار سنجش

برای بررسی پایایی طیف‌های مورد استفاده از ضرائب آلفای کرنباخ استفاده شده است. نتایج حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که ضرائب آلفای کرنباخ حاصل از حداقل ۰/۷۱ (نارسائی در تأمین اعتبارات و منابع مالی) تا ۰/۸۶۵ (وابستگی سیاسی) در نوسان می‌باشد که همگی در حد بالا و قابل قبولی هستند بنابراین طیف‌های مورد استفاده از پایایی لازم نیز برخوردارند.

جدول ۱: ضرائب آلفای کرنباخ از آزمون پایایی

عامل	ضریب آلفای کرنباخ
وابستگی سیاسی	865/0
سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخشی	711/0
نارسائی در تأمین اعتبارات و منابع مالی	71/0
سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان	75/0
نارسائی در قوانین و مقررات	78/0

1- Item analysis

تجزیه و تحلیل داده ها:

بررسی توزیع جنسی پاسخگویان نشان می‌دهد که ۸۷/۹ درصد آنها مرد و ۱۱ درصد آنها زن می‌باشند. این در حالی است که ۱/۱ درصد به جنسیت خود اشاره نکرده اند.

جدول ۲: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس

جنس	تعداد	درصد
مرد	۱۵۲	۹/۸۷
زن	۱۹	۱۱
بی جواب	۲	۱/۱
جمع	۱۷۳	۱۰۰

جدول ۳: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن

سن	تعداد	درصد
کمتر از ۲۵ سال	۱	۶/۰
۲۹-۲۵	۴	۳/۲
۳۴-۳۰	۱۴	۱/۸
۳۹-۳۵	۳۳	۱/۱۹
۴۴-۴۰	۴۵	۲۶
۴۹-۴۵	۴۱	۶/۲۳
۵۴-۵۰	۱۵	۷/۸
۵۵ سال و بیشتر	۱۵	۷/۸
بی جواب	۵	۹/۲
جمع	۱۷۳	۱۰۰

جدول ۴: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سطح تحصیلات

سطح تحصیلات	تعداد	درصد
دیپلم	۲	۲/۱
فوق دیپلم	۲۸	۲/۱۶
لیسانس	۱۰۱	۴/۵۸
فوق لیسانس	۲۸	۲/۱۶
دکتر	۳	۷/۱
بی‌جواب	۱۱	۳/۶
جمع	۱۷۳	۱۰۰

جدول ۵: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سابقه خدمت

سابقه خدمت	تعداد	درصد
۵-۱	۵	۹/۲
۱۰-۶	۱۵	۷/۸
۱۵-۱۱	۳۵	۳/۲۰
۲۰-۱۶	۳۱	۹/۱۷
۲۵-۲۱	۳۰	۳/۱۷
۳۰-۲۶	۴۸	۷/۲۷
بی‌جواب	۹	۲/۵
جمع	۱۷۳	۱۰۰

بررسی نگرش پاسخگویان درباره علل عمدۀ تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای:

همانگونه که در مبانی نظری اشاره شد، علل عمدۀ تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در ۵ بعد: وابستگی‌های سیاسی، نظارت ناکارا و غیر اثربخش، نارسائی در تأمین اعتبارات و منابع مالی، نارسایی در قوانین و مقررات و سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان می باشد که این بخش از گزارش به بررسی نگرش پاسخگویان درباره این ابعاد اختصاص دارد.

بررسی نگرش پاسخگویان درباره تأثیر وابستگی‌های سیاسی در تأخیر در اجرای طرح‌های

تملك دارائی‌های سرمایه‌ای

بررسی نگرش پاسخگویان درباره تأثیر وابستگی‌های سیاسی بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای نشان می‌دهد که از نظر آنان این عامل تأثیر زیادی بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای دارد بطوری که ۷۸/۶ درصد آنها معتقدند که "بکارگیری مدیران کم تجربه در مناطق محروم در حد زیاد و خیلی زیاد باعث این مسئله شده است. همچنین ۶۹/۹ درصد نیز معتقدند که "تمایلات نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مدیران دستگاه‌های اجرایی" در حد زیاد و خیلی زیاد باعث تأخیر در اجرای این پروژه‌ها شده است. وجود مشکلات و معضلات اجتماعی از دیگر عوامل است که ۶۸/۸ درصد از افراد مورد بررسی معتقدند در حد زیاد و خیلی زیاد باعث تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌ها ی سرمایه‌ای می‌گردد. همانگونه که در جدول ۶ مشاهده می‌گردد میانگین نمره گویه‌های این بعد از حداقل ۳/۴۵ تا حداکثر ۴/۰۷ در نوسان است که همگی در حد نسبتاً زیاد و زیاد می‌باشند.

جدول ۶: نگرش پاسخگویان درباره گویه‌های بعد تأثیر وابستگی سیاسی

میانگین	بی‌جواب		زیاد و خیلی زیاد		متوسط		کم و خیلی کم		گویه
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۰۷/۴	-	-	۶/۷۸	۱۳۶	۵/۱۸	۳۲	۹/۲	۵	بکارگماردن مدیران کم تجربه در مناطق محروم تا چه حد بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیر گذار می‌باشد
۸۸/۳	-	-	۸/۶۸	۱۱۹	۱/۲۳	۴۰	۱/۸	۱۴	وجود مشکلات و معضلات اجتماعی در پروژه‌ها تا چه میزان بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیر گذار می‌باشد
۶۷/۳	۶/۰	۱	۲/۵۷	۹۹	۲/۲۷	۴۷	۱۵	۲۶	گرایش سیاسی مدیران تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیر گذار می‌باشد
۹۷/۳	۶/۰	۱	۹/۶۹	۱۲۱	۹/۲۴	۴۳	۶/۴	۸	تعامل نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مدیران دستگاه‌های اجرایی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیر گذار می‌باشد
۶۱/۳	۶/۰	۱	۲/۵۳	۹۲	۲/۳۵	۶۱	۱۱	۱۹	گروه‌های ذی نفوذ تا چه میزان بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیر گذار می‌باشند

احتمال بروز نتایج ناخواسته سیاسی (ریسک سیاسی) تا چه میزان بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه‌ای تأثیر گذار می‌باشد	۳۳	۱/۱۹	۵۳	۶/۳۰	۸۶	۷/۴۹	۱	۶/۰	۴۷/۳
عدم هماهنگی محیط سیاسی و اجتماعی فی مابین مدیران و دستگاه های اجرایی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه‌ای تأثیر گذار می‌باشد	۲۴	۹/۱۳	۶۲	۷/۳۵	۸۲	۷/۴۹	۱	۶/۰	۴۹/۳
گروه‌های فشار تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه‌ای تأثیر گذار می‌باشند	۳۱	۹/۱۷	۵۹	۱/۳۴		۴/۴۷	۱	۶/۰	۴۵/۳

با توجه به اینکه بعد تأثیر وابستگی های سیاسی بر تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه‌ای توسط ۸ گویه سنجیده شده است و هر گویه از حداقل نمره ۱ (خیلی کم) تا ۵ (خیلی زیاد) را به خود اختصاص می‌دهد لذا نمره پاسخگویان از این بعد می‌تواند از ۸ (کمترین تأثیر) تا ۴۰ (بیشترین تأثیر) در نوسان باشد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که نمره پاسخگویان از این بعد از ۱۴ تا ۴۰ در نوسان می‌باشد. میانگین نمره پاسخگویان از این بعد ۲۹/۶ است که بیش از میانگین نمره طیف یعنی ۲۴ (۳×۸) می‌باشد. بر این اساس از نظر افراد مورد بررسی تأثیر عامل وابستگی سیاسی بر تأخیر در اجرای طرح های مذکور زیاد است. نتایج حاصل از آزمون کالموگروف "اسمیرنوف نشان می‌دهد که میزان "بدست آمده از این آزمون ۱/۰۶ است که معنی‌دار نیست و نشانگر توزیع نرمال داده هاست (جدول ۷).

جدول ۷: حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار نمره پاسخگویان از طیف تأثیر وابستگی سیاسی بر تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه‌ای

شاخص	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	میزان Z	سطح معنی‌داری
مقدار	۱۴	۴۰	۶/۲۹	۷/۵	۰۶/۱	۲۱/۰

بررسی نگرش پاسخگویان درباره تأثیر سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخش بر تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه‌ای

نتایج حاکی از آن است که از نظر افراد مورد بررسی سیستم نظارتی ناکارا و غیر اثربخش تأثیر زیادی بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه‌ای دارد. بطوری که ۷۹/۶ درصد آنها معتقدند که ضعف مهندسین ناظر در نظارت بر اینگونه طرح ها تأثیر زیادی و خیلی زیادی بر تأخیر در اجرای آنها دارد. همچنین

۷۰/۵ درصد نیز معتقدند که عدم حضور مستمر ناظرین در محل کارگاه در حد زیاد و خیلی زیاد باعث تأخیر در اجرای طرح ها شده است.

همانطور که در جدول ۸ مشاهده می‌گردد و میانگین نمره گویه‌های طیف از حداقل ۳/۵۴ تا حداکثر ۴/۰۷ در نوسان است که همگی در حد نسبتاً زیاد و زیاد می‌باشد.

جدول ۸: نگرش پاسخگویان درباره گویه‌های تأثیر سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخش بر تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایۀ ای

گویه	کم و خیلی کم		متوسط		زیاد- خیلی زیاد		بی جواب		میانگین
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
ضعف دستگاه های نظارتی در نظارت بر اجرای پروژه‌ها و طرح های تملک تا چه حد بر تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایۀ ای تأثیر گذار می‌باشد	۱۷	۸/۹	۵۸	۵/۳۳	۹۸	۷/۵۶	-	-	۶۱/۳
عدم همکاری مناسب دستگاه های اجرایی با دستگاه های نظارتی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایۀ ای تأثیر گذار می‌باشد	۲۵	۵/۱۴	۵۸	۵/۳۳	۹۰	۵۲	-	-	۵۴/۳
ضعف مهندسین ناظر در نظارت بر طرح ها و پروژه‌ها تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایۀ ای تأثیر گذار می‌باشد	۱۲	۸/۶	۲۴	۹/۱۳	۱۳۶	۶/۷۹	۱	۶/۰	۰۷/۴
عدم حضور مستمر ناظرین در محل کارگاه تا چه حد می‌تواند بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایۀ ای تأثیر گذار می‌باشد	۱۴	۱/۸	۳۶	۸/۲۰	۱۲۲	۵/۷۰	۱	۶/۰	۸۳/۳
عدم وجود سیستم دقیق جرائم و تشویقات تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایۀ ای تأثیر گذار می‌باشد	۲۶	۱۵	۵۰	۹/۲۸	۹۶	۵/۵۵	۱	۶/۰	۵۷/۳

با توجه به اینکه بعد تأثیر سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخش بر تأخیر در اجرای طرح ها تملک دارائی‌های

سرمایه‌ای توسط ۵ گویه سنجیده شده است لذا نمره پاسخگویان از این بعد می‌تواند از ۵ (کمترین تأثیر) تا ۲۵ (بیشترین تأثیر) در نوسان باشد. نتایج حاکی از آن است که نمره پاسخگویان از این بعد از ۷ تا ۲۵ در نوسان بوده است. میانگین نمره پاسخگویان از این بعد ۱۸/۶ است که بیش از میانگین نمره طیف یعنی ۱۵ است بنابراین از نظر پاسخگویان این بعد نیز تأثیر نسبتاً زیادی بر تأخیر در اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها دارد. میزان "بدست آمده از آزمون کالموگروف" اسمیرنوف ۱/۳ است که معنی‌دار نیست و نشانگر توزیع نرمال داده هاست. (جدول ۹)

جدول ۹: حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار نمره پاسخگویان از طیف تأثیر سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخش بر تأخیر در اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها

شاخص	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	میزان Z	سطح معنی‌داری sig
مقدار	۷	۲۵	۶/۱۸	۴۷/۳	۳/۱	۲۱/۰

بررسی نگرش پاسخگویان نسبت به تأثیر نارسائی در تأمین اعتبارات و منابع مالی بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای

سنجش نگرش پاسخگویان درباره تأثیر نارسائی در تأمین اعتبارات و منابع مالی بر تأخیر در اجرای طرح‌ها توسط ۱۲ گویه سنجیده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از نظر افراد مورد بررسی این بعد از علل تأخیر تأثیر زیادی بر تأخیر در اجرای طرح‌ها دارد. بطوری که ۹۵/۴ درصد آنها عدم نقدینگی اعتبارات طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای در حد زیاد و خیلی زیاد موجب تأخیر در اجرای این طرح‌ها می‌گردد. همچنین ۹۶/۵ درصد آنها معتقدند که عدم تخصیص به موقع اعتبارات در حد زیاد و خیلی زیاد باعث تأخیر در اجرای طرح‌ها می‌گردد و ۸۹/۶ درصد نیز گرانی مصالح، ماشین آلات و ... نسبت به اعتبارات پیش بینی شده در حد زیاد و خیلی زیاد باعث تأخیر زیاد در اجرای طرح‌ها می‌گردد.

عدم تخصیص اعتبارات کافی و همچنین عدم اختصاص اعتبار برای اجرای برخی از طرح‌ها در سال‌های بعد از دیگر عواملی هستند که پاسخگویان معتقدند تأثیر زیادی بر تأخیر در اجرای طرح‌ها دارد. همانگونه که در جدول ۱۰ مشاهده می‌گردد میانگین نمره ۷ گویه از ۱۲ گویه این طیف بیش از ۴ است این در حالی است که تنها میانگین یک گویه کمتر از ۳ می‌باشد (۲/۹۱).

جدول ۱۰: نگرش پاسخگویان نسبت به گویه‌های بعد تأثیر نارسائی در تأمین اعتبارات و منابع مالی بر تأخیر در

اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌داری

میانگین	بی جواب		زیاد - خیلی زیاد		متوسط		کم و خیلی کم		گویه
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۵۱/۴	-	-	۴/۹۵	۱۶۵	۶/۴	۸	-	-	عدم نقدینگی اعتبارات طرح های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد
۴۴/۴	-	-	۵/۹۶	۱۶۷	۳/۲	۴	۲/۱	۲	عدم تخصیص به موقع اعتبارات تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد
۷۹/۳	-	-	۱/۶۷	۱۱۶	۹/۲۴	۴۳	۱/۸	۱۴	کثرت پروژه‌ها و طرح‌ها خرد کردن اعتبارات بین پروژه‌ها و طرح های مختلف تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد
۶۹/۳	-	-	۴/۶۲	۱۰۸	۴/۲۵	۴۴	۲/۱۲	۲۱	استفاده از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای جهت بر طرف نمودن مشکلات دستگاه های اجرایی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد
۸۶/۳	-	-	۶/۶۷	۱۱۷	۳/۲۴	۴۲	۱/۸	۱۴	عدم توجه به شرایط آب و هوایی مناطق مختلف کشور در خصوص تخصیص و وجوه پرداختی به دستگاه‌های اجرایی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد
۳۶/۳	-	-	۴۶	۸۱	۱/۳۴	۵۹	۱/۱۹	۳۳	تغییر مداوم منابع اعتباری برخی از طرح‌ها و پروژه‌ها توسط شورای برنامه ریزی و سازمان مدیریت تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد
۹۱/۲	-	-	۴/۲۸	۴۹	۷/۳۸	۶۷	۹/۳۲	۵۷	هزینه نمودن بخشی از اعتبار طرح های تملک به صورت خارج از شمول تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد

ضعف پیمانکاران از جهت مسائل مالی و تجهیزات و دانش فنی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۴	۳/۲	۱۱	۳/۶	۱۵۷	۸/۹۰	۱	۶/۰	۳۳/۴
عدم وجود پیش بینی و برآورد صحیح اعتبار جهت طرح ها و پروژه‌ها توسط دستگاه های اجرایی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۵	۹/۲	۲۲	۷/۱۲	۱۴۵	۸/۸۳	۱	۶/۰	۲۳/۴
عدم اختصاص اعتبار برای بعضی از پروژه‌ها و طرح ها در سال های بعد تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۲	۲/۱	۱۶	۲/۹	۱۵۴	۸۵	۱	۶/۰	۳/۴
عدم تخصیص اعتبار کافی جهت طرح ها و پروژه‌ها توسط شورای برنامه ریزی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۲	۲/۱	۱۸	۴/۱۰	۱۵۲	۸/۸۷	۱	۶/۰	۳۲/۴
گرانی مصالح ، ماشین آلات و وسایل مورد نیاز طرح ها بیش از مبلغ پیش بینی شده با توجه به تورم موجود در جامعه تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۳	۷/۱	۱۴	۱/۸	۱۵۵	۶/۸۹	۱	۶/۰	۴۵/۴

با توجه به اینکه طیف تأثیر نارسائی ها در تأمین اعتبارات بر تأخیر در اجرای طرح ها توسط ۱۲ گویه سنجیده شده است، نمره پاسخگویان می‌تواند از ۱۲ (کمترین تأثیر) تا ۶۰ (بیشترین تأثیر) در نوسان باشد. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که نمره پاسخگویان از این بعد از ۳۴ تا ۶۰ در نوسان می‌باشد. میانگین نمره پاسخگویان از این بعد ۴۸/۲ است که در حد تأثیر زیاد است. میزان - بدست آمده از آزمون کالموگروف- اسمیرنوف ۱/۰۴ است که معنی دار نمی‌باشد که دلالت بر توزیع نرمال داده ها دارد. جدول ۱۱ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۱: حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار نمره پاسخگویان از طیف تأثیر نارسائی ها در تأمین اعتبار بر تأخیر در اجرای طرح ها

شاخص	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	میزان Z	سطح معنی‌داری sig
مقدار	۳۴	۶۰	۲/۴۸	۹۶/۴	۰۴/۱	۲۳/۰

بررسی نگرش پاسخگویان درباره تأثیر سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان بر تأخیر در اجرای طرح های تملک دارئی های سرمایه داری

از دیگر عوامل تأثیر گذار بر تأخیر در اجرای طرح ها، سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان است که توسط ۹ گویه سنجیده شده است. بررسی نگرش پاسخگویان نسبت به گویه‌های مذکور نشان می‌دهد که آنها این عامل را نیز در حد نسبتاً زیادی بر تأخیر در اجرای طرح ها مؤثر می‌دانند بطوری که ۷۸ درصد آنها معتقدند که ضعف مطالعات اولیه در حد زیاد و خیلی زیاد بر تأخیر اجرای پروژه‌ها مؤثر می‌باشد و ۹۲/۴ درصد نیز معتقدند که مشکلات ناشی از افزایش تورم و نبود ثبات اقتصادی در جامعه در حد زیاد و خیلی زیاد باعث تأخیر در اجرای طرح ها می‌گردد و ۷۱/۱ درصد نیز معتقدند که پایین بودن توان فنی و تخصصی دستگاه های اجرایی در حد زیاد و خیلی زیاد باعث تأخیر در اجرای طرح ها می‌گردد. همانگونه که در جدول ۱۲ مشاهده می‌گردد میانگین گویه‌ها از ۳/۲۸ تا ۴/۵۹ در نوسان می‌باشد که همگی در حد نسبتاً زیاد و زیاد می‌باشد.

جدول ۱۲: نگرش پاسخگویان درباره گویه های تأثیر سوء مدیریت و کوتاهی کارفرما بر تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای

میانگین	بی جواب		زیاد- خیلی زیاد		متوسط		کم و خیلی کم		گویه
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۸۸/۳	-	-	۱/۷۱	۱۲۳	۱/۲۳	۴۰	۸/۵	۱۰	پایین بودن توان فنی و تخصصی دستگاه های اجرایی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می‌باشد
۵۸/۳	-	-	۶/۵۲	۹۱	۹/۳۹	۶۹	۵/۷	۱۳	عدم آشنایی دستگاه های اجرایی به قوانین و مقررات تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می‌باشد

۷	۴	۳۱	۱۸	۱۳۵	۷۸	-	-	۰/۷/۴	ضعف مطالعات اولیه طرح ها تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می باشد
۱۳	۵/۷	۴۴	۴/۲۵	۱۱۶	۱/۶۷	-	-	۸۴/۳	عدم انتخاب درست و صحیح مکان یابی پروژه ها تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می باشد
۱۱	۴/۶	۶۶	۲/۳۸	۹۶	۵/۵۵	-	-	۶۴/۳	عدم توجه به اولویت بندی طرح ها تا چه میزان بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می باشد
۲۰	۵/۱۱	۷۰	۵/۴۰	۸۳	۴۸	-	-	۴۹/۳	عدم اجرای مهندسی ارزش توسط دستگاه های اجرایی پروژه ها تا چه میزان بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می باشد
۱۵	۷/۸	۴۶	۶/۲۶	۱۱۲	۷/۶۴	-	-	۷۲/۳	استفاده از روشهای سنتی جهت اجرای طرح ها تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می باشد
۴۰	۱/۲۳	۵۶	۴/۳۲	۷۰	۵/۴۴	-	-	۲۸/۳	عدم واگذاری بخشی از طرح ها به بخش خصوصی تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می باشد
۲	۲/۱	۱۰	۸/۵	۱۶۰	۴/۹۲	۱	۶/۱۰	۵۹/۴	مشکلات ناشی از افزایش تورم و نبود ثبات اقتصادی در جامعه تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای تأثیر گذار می باشد

با توجه به اینکه تأثیر سوء مدیریت و کوتاهی کارفرما بر تأخیر در اجرای طرح ها توسط ۹ گویه سنجیده شده است، نمره پاسخگویان از این نظر می تواند از ۹ (کمترین تأثیر) تا ۴۵ (بیشترین تأثیر) در نوسان باشد. نتایج تحقیق نشان می دهد که نمره آنها از این بعد از ۲۲ تا ۴۵ در نوسان می باشد. میانگین نمره آنها از این بعد ۳۴/۱ است که بیش از حد متوسط نمره طیف یعنی ۲۷ می باشد بنابراین از نظر پاسخگویان تأثیر این

مسئله بر تأخیر در اجرای طرح‌ها نسبتاً زیاد است میزان - بدست آمده از آزمون کالموگروف اسمیرنوف ۰/۷۷ است که معنی‌دار نبود و نشانگر توزیع نرمال داده دارد.

جدول ۱۳: حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار نمره پاسخگویان از بعد تأثیر سوء مدیریت بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای

شاخص	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	میزان Z	سطح معنی‌داری sig
مقدار	۲۲	۴۵	۱/۳۴	۵۶/۴	۷۷/۰	۵۹/۰

بررسی نگرش پاسخگویان درباره تأثیر نارسائی در قوانین و مقررات بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای

آخرین بعد تأثیرگذار بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، نارسائی قوانین و مقررات است که توسط ۱۰ گویه سنجیده شده است. بررسی نگرش پاسخگویان نسبت به گویه‌های مذکور نشان می‌دهد که از نظر آنها این عامل نیز تأثیر زیادی بر تأخیر در اجرای طرح‌ها دارد. بطوری که ۸۳/۸ درصد آنها معتقدند که واگذاری برخی طرح‌ها به دستگاه‌هایی که توان اجرای آنها ندارند در حد زیاد و خیلی زیاد بر تأخیر در اجرای طرح‌ها تأثیر دارد. همچنین ۷۸/۶ درصد آنها معتقدند که عدم مبادله موافقتنامه در قوانین و مقررات در حد زیاد و خیلی زیاد باعث تأخیر در اجرای پروژه‌ها می‌گردد. همانگونه که در جدول ۱۴ مشاهده می‌گردد، میانگین نمره پاسخگویان در گویه‌ها این عامل از ۳/۰۲ تا ۴/۲۲ در نوسان می‌باشد که میانگین نمره ۶ گویه کمتر از ۳/۵ است.

جدول ۱۴: نگرش پاسخگویان نسبت به گویه‌های نارسائی در قوانین و مقررات بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای

میانگین	گویه		کم و خیلی کم		متوسط		زیاد - خیلی زیاد		بی جواب	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۰۶/۴	۶	۵/۳	۳۱	۹/۱۷	۱۳۶	۶/۷۸	-	-	-	-
۵۱/۳	۲۴	۹/۱۳	۵۹	۱/۳۴	۹۰	۵۲	-	-	-	-
۲۲/۳	۳۱	۹/۱۷	۶۲	۹/۳۵	۸۰	۲/۴۶	-	-	-	-
۰۸/۳	۴۶	۶/۲۶	۶۸	۳/۳۹	۵۹	۱/۳۴	-	-	-	-
۰۲/۳	۵۱	۵/۲۹	۶۸	۳/۳۹	۵۴	۲/۳۲	-	-	-	-
۲۲/۳	۴۳	۹/۲۴	۶۲	۸/۳۵	۶۸	۳/۳۹	-	-	-	-

وجود دستگاه‌های اجرایی موازی جهت اجرای طرح‌ها تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۴	۳/۲	۲۴	۹/۱۳	۱۴۵	۸/۸۳	-	-	۲۲/۴
واگذاری برخی طرح‌ها و پروژه‌ها به دستگاه‌هایی که توان اجرای آن را ندارند تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۳۱	۹/۱۷	۴۸	۷/۲۷	۹۴	۴/۵۴	-	-	۴۹/۳
با توجه به اینکه برخی دستگاه‌های اجرایی می‌توانند اعتبارات را برای سال آینده نگه دارند این مسئله تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۲۱	۱/۱۲	۴۵	۲۶	۱۰۶	۳/۶۱	۱	۶/۱۰	۶۳/۳
عدم کفایت قوانین و مقررات طرح‌های تملک سرمایه‌ای تا چه حد بر تأخیر اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای تأثیرگذار می‌باشد	۳۸	۲۲	۵۵	۷/۳۱	۷۹	۷/۴۵	۱	۶/۱۰	۳۷/۳

با توجه به اینکه عامل نارسائی قوانین و مقررات دارای ۱۰ گویه است لذا نمره آنها از این بعد می‌تواند از ۱۰ (کمترین تأثیر) تا ۵۰ (بیشترین تأثیر) در نوسان باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که نمره پاسخگویان از این بعد از ۱۹ تا ۴۷ د نوسان می‌باشد. میانگین نمره پاسخگویان از این عامل ۳۴/۹ است که در حد نسبتاً زیاد است میزان - بدست آمده از آزمون کالموگروف- اسمیرنوف ۱/۰۷ است که نشانگر توزیع نرمال داده هاست جدول ۱۵ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۵: حداقل، حداکثر، میانگین و نمره پاسخگویان از عامل تأثیر نارسائی قوانین و مقررات بر اجرای طرح‌ها

شاخص	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	میزان Z	سطح معنی‌داری sig
مقدار	۱۹	۴۷	۹/۳۴	۵۹/۵	۰۷/۱	۲۱/۰

تشخیص این مسئله که از نظر مدیران، معاونین، ذی حسابان و کارشناسان فنی دستگاه‌های اجرایی کدامیک از عوامل ۵ گانه تأثیر بیشتری بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای دارد بسیار حائز اهمیت است چرا که با تشخیص این مسئله می‌توان نسبت به اولویت بندی و برنامه ریزی در جهت جلوگیری از تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای اقدام نمود.

برای بررسی این مسئله نیاز به مقایسه زوجی عوامل است که توسط آزمون تی با تصحیح بونفرونی انجام می‌پذیرد. اما این آزمون زمانی امکان پذیر است که تعداد گویه‌های عوامل یکسان باشند. با توجه به اینکه تعداد گویه‌های عوامل پنج گانه یکسان نیست نمره پاسخگویان در هر عامل به تعداد گویه‌های همان عامل تقسیم می‌کنیم تا میانگین یک گویه برای هر عامل محاسبه و قابل مقایسه باشد.

با این توضیحات به نتایج حاصل از این آزمون پرداخته می‌شود که به شرح زیر است:

۱- نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که از نظر افراد مورد بررسی نارسائی در تأمین اعتبار و منابع بیشترین تأثیر را بر تأخیر در اجرای طرح‌ها دارد (با میانگین نمره ۴/۰۲). این میانگین با میانگین تمامی عوامل دیگر تفاوت معنی‌دار دارد.

۲- سه عامل: سوء مدیریت (با میانگین ۳/۷۹)، سیستم نظارت ناکارا و غیر اثر بخش (با میانگین ۳/۷۲) و وابستگی سیاسی (با میانگین ۳/۷) نسبت به عامل اعتبار تأثیر کمتر و نسبت به عامل نارسائی در قوانین و مقررات (با میانگین ۳/۴۹) تأثیر بیشتری در تأخیر در اجرای طرح‌ها دارد این سه عامل با هم تفاوت معنی‌داری ندارند.

۳- نارسائی در قوانین و مقررات با میانگین ۳/۴۹ کمترین تأثیر را بر تأخیر در اجرای طرح‌ها دارد و با چهار عامل دیگر تفاوت معنی‌دار دارد. جدول ۱۶ نشانگر این نتایج است.

جدول ۱۶: مقایسه زوجی عوامل تأثیرگذار بر تأخیر در اجرای طرح‌ها

عامل	میانگین	وابستگی سیاسی	سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخش	نارسائی در تامین اعتبار	سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان	نارسائی در قوانین و مقررات
وابستگی های سیاسی	۷/۳	-	۶۸/۰	۰۰۰/۰ *	۰۶/۰	۰۰۰/۰ *
سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخش	۷۲/۳	-۴۱/۰	-	۰۰۰/۰ *	۰۷/۰	۰۰۰/۰ *
نارسائی در تامین اعتبار و منابع مالی	۰۲/۴	* ۶۵/۶-	* ۸۶/۶-	-	۰۰۰/۰ *	۰۰۰/۰ *
سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان	۷۹/۳	-۹/۱	-۸/۱	۴۷/۸ *	-	۰۰۰/۰ *
نارسائی در قوانین و مقررات	۴۹/۳	* ۷۲/۴	۶	۳/۱۷ *	۲۲/۱۰ *	-

*sig

* ارقام زیر قطر میزان تی و ارقام بالای قطر سطح معنی‌داری است

بحث و نتیجه گیری:

تحقیق حاضر با هدف شناسایی علل عمدۀ تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در استان فارس انجام شده است. در این راستا نگرش ۱۷۳ نفر از مدیران، معاونین، ذی‌حسابان و کارشناسان فنی دستگاه‌های اجرای استان فارس در مورد علل عمدۀ تأخیر در اجرای این طرح‌ها بررسی شده است که نتایج حاصل به شرح زیر می‌باشد.

- از نظر افراد مورد بررسی عامل وابستگی‌های سیاسی بر تأخیر در اجرای طرح‌ها تملک دارایی‌های سرمایه‌ای اثرگذار می‌باشد بطوری که میانگین نمره آنها از طیف ۸ گویه‌ای لیکرت ۲۹/۶ است که بیش از میانگین نمره طیف یعنی ۲۴ است و با آن تفاوت معنی‌دار دارد. این نتیجه با نتیجه تحقیق آپولت و علی نتو (۲۰۱۰) هم خوانی دارد. در این عامل بکارگماردن مدیران کم تجربه، تمایلات نمایندگان مجلس و مدیران دستگاه‌های اجرائی و وجود مشکلات و معضلات اجتماعی بیشترین تأثیر را بر تأخیر در اجرای طرح‌ها دارند.

- از نظر افراد مورد بررسی سیستم نظارت ناکارا و غیر اثربخش بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مؤثر می‌باشد. بطوری که میانگین نمره آنها از طیف ۵ گویه‌ای که برای سنجش این عامل در نظر گرفته شده بود ۱۸/۶ است که بیش از میانگین نمره طیف یعنی ۱۵ بوده و با آن تفاوت معنی‌دار دارد. این نتیجه با نتایج تحقیقات مبارک و همکاران (۲۰۰۸)، هوی و همکاران (۲۰۰۸)، آصف و الحجی (۲۰۰۴)، آپولت و علی نتو (۲۰۱۰)، سیوان و سون (۲۰۰۶)، تامی و همکاران (۲۰۰۹)، اشتها ردیان و همکاران (۱۳۸۹) و آقاقلی زاده (۱۳۸۸) همخوانی دارد. از نظر افراد مورد بررسی ضعف مهندسی‌ن ناظر در

نظارت بر اجرای طرح‌ها و عدم حضور آنها در محل کار عمده‌ترین مؤلفه‌های این عامل هستند.

- مدیران، معاونین، ذی‌حسابان و کارشناسان فنی معتقدند که نارسائی در تأمین اعتبارات و منابع مالی بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای اثرگذار است بطوری که میانگین نمره آنها از طیف ۱۲ گویه‌ای که برای سنجش این عامل در نظر گرفته شده بود ۴۸/۲ است که بیش از میانگین نمره طیف یعنی ۳۶ می‌باشد و با آن تفاوت معناداری دارد.

این نتیجه با نتایج تحقیقات: آصف و الحجی (۲۰۰۴)، سیوان و سون (۲۰۰۶)، آپولت و علی نتو (۲۰۱۰)، تامی و همکاران (۲۰۰۹) حقانی و دیگران (۱۳۹۰) و مبارک و همکاران (۲۰۰۸) همخوانی دارد. در این عامل مؤلفه‌های: عدم وجود نقدینگی، گرانی مصالح، ماشین آلات و وسائل مورد نیاز، عدم تخصیص به موقع اعتبارات، ضعف پیمانکاران از نظر مالی و تجهیزات، عدم اختصاص اعتبارات مورد نیاز پروژه‌ها در سال‌های بعد، عدم پیش‌بینی برآورد صحیح در طرح اولیه تأثیر بیشتری در تأخیر در اجرای طرح‌ها دارند.

- نتایج حاکی از آن است که سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای اثرگذار است. بطوری که میانگین نمره پاسخگویان از طیف یعنی ۲۷ بیشتر بوده و با آن تفاوت معنی‌دار دارند. این نتیجه با نتایج تحقیقات: آصف و الحجی (۲۰۰۴)، مبارک و همکاران (۲۰۰۸)، بن محمد (۲۰۱۰)، سیوان و سون (۲۰۰۶)، تامی و همکاران (۲۰۰۹)، اشتهازدیان و همکاران (۱۳۸۹) و عادل‌ی و چاغروندی (۱۳۹۰) همخوانی دارند. در این عامل مؤلفه‌های مشکلات ناشی از افزایش تورم و نقدینگی در جامعه، ضعف مطالعات اولیه طرح‌ها، پایین بودن توان فنی و تخصصی دستگاه‌های اجرایی، و عدم انتخاب درست و صحیح مکان اجرای پروژه از تأثیر بیشتری بر تأخیر اجرای طرح‌ها برخوردارند.

- عامل نارسائی در قوانین و مقررات بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای مؤثر بوده بطوری که میانگین نمره آنها از طیف ۱۰ گویه‌ای که برای سنجش این عامل در نظر گرفته شده است ۳۴/۹ است که بیش از میانگین نمره طیف (۳۰) بوده و با آن تفاوت معناداری دارد. این نتیجه با نتایج تحقیق‌های آصف و الحجی (۲۰۰۴)، تامی و همکاران (۲۰۰۹)، اشتهازدیان و همکاران (۱۳۸۹) و عادل‌ی و چاغروندی (۱۳۹۰) همخوانی دارد. در این عامل مؤلفه‌های: واگذاری طرح‌ها و پروژه‌ها به دستگاه‌های اجرایی که توان اجرای آنرا ندارند و عدم مبادله موافقنامه در زمان مقرر قانونی بیشترین تأثیر را در تأخیر اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها دارند.

- نتایج تحقیق همچنین حاکی از آن است که از نظر افراد مورد بررسی عامل نارسائی در تأمین اعتبار و منابع مالی بیشترین تأثیر و نارسائی در قوانین و مقررات کمترین تأثیر را در تأخیر در اجرای طرح‌ها دارند. این در حالی است که سه عامل وابستگی سیاسی، نظارت ناکارا و غیر اثربخش و سوء مدیریت و کوتاهی کارفرمایان از عامل نارسائی در تأمین اعتبار تأثیر کمتر و از عامل نارسائی در قوانین و مقررات تأثیر بیشتری در تأخیر در اجرای طرح‌ها دارند. این سه عامل تأثیر یکسانی بر تأخیر در اجرای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه‌ای دارند.

محدودیت‌های تحقیق

۱- عدم انتشار منظم و به موقع اطلاعات پیرامون عملکرد طرح های تملک دارائی های سرمایه ای
۲- عدم انتشار منظم و به موقع گزارشات نظارتی در خصوص طرح های تملک دارائی های سرمایه ای
۳- به دلیل اینکه پژوهشگر از کارمندان دیوان محاسبات (یکی از دستگاه های نظارتی) بوده و کارکنان دستگاه های اجرایی پرسشنامه های ارسالی را ابزاری برای جمع آوری مستندات تخلفات احتمالی دستگاه قلمداد و از تکمیل و ارائه پرسشنامه خودداری نموده اند لذا محقق برای توزیع و جمع آوری پرسشنامه با مشکل مواجه بوده است.

پیشنهادهای

پیشنهادهای کاربردی:

با توجه به نتایج بدست آمده از این مطالعه ، مدیران استان برای جلوگیری از تأخیر در اجرای طرح ها تملک دارائی های سرمایه ای لازم است موارد ذیل را مد نظر قرار دهند:

*** با توجه به اهمیت تأمین منابع مالی در نتایج حاصله، باید مدیران بیش از همه به رفع نارسائی های مالی و اعتباری اقدام نمایند. در این راستا موارد ذیل پیشنهاد میگردد:**

- در بخش تأمین منابع مالی، برآورد اولیه اعتبارات به طور دقیق با کمک کارشناسان مرتبط با طرح های تملک دارائی های سرمایه ای به ویژه برای مواجه نشدن با موانع مالی پیش رو، دارای اهمیت بسزایی می باشد و استفاده از ابزار مناسب تحلیل حساسیت که با توجه به ابهامات پیش رو به برآورد هزینه می پردازد و نیز بکارگیری مفاهیم ارزش زمانی پول با توجه به نرخ تورم و نرخهای مناسب بهره بهترین برآورد را از هزینه های اجرا بعمل آورد. تلاش در جهت محقق شدن اعتبار طرح ها و اختصاص منابع مورد نیاز، آن هم به طور کامل و در زمان قانونی و لازم، گام مؤثر بعدی در این راستا خواهد بود. ضرورت تأمین نقدینگی پس از تخصیص اعتبارات و به صورت صد در صد، به اجرای طرح ها در موعد مقرر کمک خواهد نمود. در کنار این عوامل، ثبات قیمت ها به ویژه در مصالح، دستمزدها و هزینه ماشین آلات ، همچنین استفاده از پیمانکاران دارای تمکن مالی و تجهیزاتی در جلوگیری از تأخیرات طرح ها بسیار اثربخش خواهند بود. با عنایت به اینکه غالب طرح های مشمول تأخیر ، طرح های بزرگ بوده که اتمام آنها طی چند سال به طول می انجامد ضرورت دارد تدابیر لازم برای تأمین اعتبارات مورد نیاز آنها در سال های بعد اتخاذ گردد.

*** در عامل وابستگی سیاسی که از عوامل اثرگذار در تصمیم گیریها می باشد توجه به نکات ذیل حائز اهمیت می باشد:**

نظر به اینکه مصرف به موقع ، بجا و کارشناسانه اعتبارات طرح ها مستلزم دارا بودن مدیریتی توانمند و آگاه به موضوعات مرتبط با آن می باشد، مدیران کم تجربه، به ویژه در نقاط محروم بکارگیری نشود.

آن چه که در بعضی مناطق مشاهده می شود وجود لابی های سیاسی و تأثیر آن بر خط مش گذاری و تصمیمات است. این امر موجب اختصاص منابع به پروژه هایی خاص گردیده و اجرای سایر طرح ها را با مانع و در نهایت با تأخیر روبرو می سازد. لذا دوری جستن از چنین منافذی برای اتخاذ تصمیمات قانونی و منصفانه برای طراحی و اجرای بهتر پروژه ها، ضرورت دارد.

بدیهی است اجرای طرح ها در هر منطقه ممکن است با معضلات و مشکلات اجتماعی مربوط به آن منطقه مواجه باشد که لازم است مسئولین با رایزنی های مقدماتی پیش از شروع طرح ها و ارزیابی های دقیق از جوانب امر، از بروز آسیب های احتمالی که ممکن است اجرای طرح ها را در آینده با تأخیر مواجه سازد پیشگیری نمایند.

*** اگر چه عوامل ذکر شده در این مطالعه به زعم خود آثار فراوانی بر تأخیر در اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای دارند لیکن عاملی که بتواند اجرای صحیح و منظم آنان را به دنبال داشته باشد نظارت صحیح بر اجرای طرح ها بوده که با توجه به نتایج این تحقیق، استفاده از مهندسین ناظر قوی و کارآمد برای نظارت بر طرح ها و پروژه ها و حضور مستمر ناظران در محل اجرای طرح از عواملی هستند که در کاهش تأخیر اجرای طرح ها و پروژه ها مؤثر می باشند.**

*** از جمله موارد بررسی شده در این مطالعه مدیریت ناصحیح در بخشهای مختلف بوده که بر تأخیرات حادث شده در طرح های تملک دارائی های سرمایه ای مؤثر بوده که در این راستا موارد ذیل می تواند تأخیر در اجرای طرح ها را کاهش دهد: عدم وجود مکانیزم ارزیابی عملکرد اجرایی و عملیاتی مانع از تداوم مدیریت غیر کارآمد طرح ها می شود ضمن آنکه در صورت تعریف چنین مکانیسمی ابزارهای سنجش عملکرد وجود ندارند تا عوامل قابل کنترل از عوامل بیرونی و غیر قابل کنترل جدا شده و مدیران با عملکرد نامطلوب را کنار گذاشت. مدیریت قیمتها به ویژه در سطح کلان و ملی و جلوگیری از تورم فزاینده برای حل مشکلات ناشی از این امر که موجبات تغییر قیمتها و در نهایت بروز مشکلات مالی برای کارفرمایان و پیمانکاران را به دنبال دارد در این زمینه مؤثر می باشد.**

انجام مطالعات اولیه دقیق و قوی برای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای از نقاط قوت یک طرح یا پروژه بوده که معضلات و موانع پیش روی آن را در آینده به حداقل می رساند. این امر مستلزم افزایش توان فنی و تخصصی دستگاه های اجرایی از طریق استخدام کارشناسان کارآمد می باشد.

*** تدوین مقرراتی شفاف و قابل اجرا و مهم تر از آن اجرای صحیح آن در جلوگیری از تأخیرات طرح ها و پروژه ها مؤثر می باشد. با توجه به مطالعه حاضر در عامل نارسایی در قوانین و مقررات موارد ذیل می تواند مدنظر قرار گیرد:**

با مبادله به موقع موافقتنامه ها که مجوزی قانونی و با اهمیت برای شروع و اجرای طرح در سال مالی می باشد موجبات تسریع در اجرای طرح های تملک دارائی های سرمایه ای فراهم گردد. در این راستا می توان

مقرراتی تدوین نمود که طرح‌ها و پروژه‌ها به دستگاه‌های اجرایی که توان اجرای آنرا ندارند واگذار نگردد. لذا پیشنهاد می‌گردد مدلی طراحی شود تا مجلس با توجه به تغییرات در شرایط محیطی و پیرامونی بطور مستمر به پایش و اصلاح مقررات اقدام نماید.

پیشنهادهای برای تحقیقات آتی:

- نظر به اینکه در پژوهش فوق نارسائی‌های مالی و اعتباری مالی بیشترین تأثیر را در تأخیر در اجرای طرح‌ها دارند این موضوع نیازمند بررسیهای دقیق تری به جهت یافتن راهکارهایی برای رفع این نارسایی در استان می‌باشد.
- از جمله موارد مهم و مؤثر بر تأخیر در طرح‌های تملک، تعریف و ایجاد پروژه‌های جدید بوده که در این تحقیق مورد واکاوی قرار نگرفته و لازم است در مطالعات آینده مورد توجه بیشتر قرار گیرد. توضیحاً اینکه چنین پروژه‌هایی از یک سو موجب کاهش منابع برای دیگر پروژه‌ها گردیده و از سوی دیگر اجرای خود آنها (بویژه به جهت تأمین منابع مالی) با تأخیر مواجه می‌شود.
- بررسی استراتژیهای مربوط به سازمانهای متولی طرح‌های تملک داراییهای سرمایه ای و تدوین دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های متناسب با آنها.
- بررسی مرتبط و متناسب بودن انجام طرح تملک دارائی‌های سرمایه ای با اهداف و وظایف دستگاه‌های اجرایی.

تعریف واژه‌های بکار رفته در سؤالات تحقیق:

وابستگی‌های سیاسی:

هدف از طرح موضوع وابستگیهای سیاسی تبیین میزان نفوذ و اثرگذاری عوامل تصمیم ساز و مؤثر بر فرایند خط مشی گذاری در زمینه طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه ای و ارتباطات سیاسی مؤثر در این راستا بوده است. به نظر الوانی خط مشی عمومی نتیجه و حاصل تصمیمات سیاسی مقامات بالای جامعه در مورد تخصیص و توزیع منابع و امکانات بخش عمومی است. در شکل گیری خط مشی عمومی، عواملی از قبیل میزان قدرت و نفوذ سیاسی، ارتباط بین گروههای قدرت و و چگونگی از شیوه‌های مذاکره و سازش، توافق و ارباب تأثیر می‌گذارند (الوانی، ۱۳۸۰)

نظارت ناکارا و غیراثربخش:

به نظر استونر، نظارت عبارت از فعالیتی منظم است که ضمن آن نتایج مورد انتظار در قالب استانداردهای انجام عملیات معین می‌شود. به عبارت دیگر تلاش منظمی است در جهت نیل به اهداف استاندارد، بازخورد

اطلاعات، مقایسه با استانداردهای تعیین شده. (شفیع‌زاده، ۱۳۸۳). شفیع‌زاده کارایی و اثربخشی را چنین تعریف می‌کند: نسبت ستاده‌ها به نهاده‌ها، مانند نسبت تولید به نیروی انسانی و دیگر منابع. و اثربخشی: میزان نیل به اهداف تعیین شده می‌باشد. نظارت کاراً معمولاً دارای شاخص‌ها با ویژگی‌هایی به این شرح است: به‌هنگام بودن، قابل اطمینان بودن، معنی دار بودن، هشدار دهنده‌گی، پیش‌بینی‌کنندگی. آنچه که در یک محیط نظارتی کاراً به چشم می‌خورد، وجود نفع و فایده بیش‌تر از هزینه آن، مرزهای مشخص و روشن نظارتی، شاخص‌های منطقی، پویایی و فرهنگ‌شناسی می‌باشد (شفیع‌زاده، ۱۳۸۳). بر این اساس در صورتی که نظارت فاقد شاخص‌های مورد اشاره باشد از کارایی و اثربخشی لازم برخوردار نخواهد بود.

تأمین اعتبار :

مطابق ماده (۷) قانون محاسبات عمومی کشور اعتبار عبارت از مبلغی است که برای مصرف یا مصارف معین به منظور نیل به اهداف و اجرای برنامه‌های دولت به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد و طبق ماده (۱۸) قانون مذکور تأمین اعتبار است از اختصاص دادن تمام یا قسمتی از اعتبار مصوب برای هزینه معین (قانون محاسبات عمومی، ۱۳۶۶)، که در صورت عدم تأمین آن، منابع لازم برای انجام طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه ای که از جمله برنامه‌های دولت می‌باشد فراهم نخواهد شد.

سوء مدیریت :

به نظر رضائیان، مدیریت فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد. (رضائیان، ۱۳۸۳). نتیجه اینکه کوتاهی مدیران دستگاه‌های اجرایی به عنوان کارفرما در عدم بکارگیری مؤثر منابع برای دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده حاکی از مدیریت ناصحیح آنان خواهد بود.

نارسایی در قوانین و مقررات:

آنچه که در این مقاله از نارسایی در قوانین برای طرح‌های تملک دارائی‌های سرمایه ای، مورد نظر محقق بوده است عمده آن مربوط به تغییر مداوم در قوانین و مقررات مربوط به طرح‌ها، عدم شفافیت برخی از قوانین، عدم کفایت قوانین و مقررات و اثرات آن بر تأخیر در اجرای طرح‌ها می‌باشد.

منابع و مآخذ:

منابع فارسی

- ۱- اشتهاوردیان، احسان‌الله، نصر آزادانی، مسعود، صفوی، علیرضا، علیخانی، ابوالفضل، ۱۳۸۹، بررسی علل تأخیر زمان اجرای پروژه های عمرانی شهری با توجه به عوامل پروژه، ششمین کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه، تهران.
- ۲- آقایی زاده خیای، ایلدار، بررسی علل تأخیر در اجرای قراردادهای پیمانکاری ساخت و نصب [تاریخ انتشار ۱۳۸۹/۹/۱۵] " www.eldarvekil.com/articles/2235 [تاریخ دسترسی ۱۳۹۱/۷/۳۰].
- ۳- الوانی، سیدمهدی، ۱۳۸۰، تصمیم گیری و تعیین خط مشی، چاپ نهم، انتشارات سمت.
- ۴- توکلی، احمد، ۱۳۸۶، با طرح های نیمه تمام چه کنیم؟، پژوهشنامه اقتصادی، شماره ۳ (پیاپی ۲۶)، ص ۱۵.
- ۵- چاغروندی، عبدالحسین، مهدوی عادل، مهدی، ۱۳۹۰، اندر کنش زمان و هزینه انجام پروژه های عمرانی اتمام یافته با تأخیر، اولین کنفرانس ملی عمران و توسعه، زیباکنار.
- ۶- چاغروندی، عبدالحسین، مهدوی عادل، مهدی، ۱۳۹۰، شناخت و بررسی عوامل تأخیر و افزایش هزینه ها در انجام پروژه های عمرانی و راهکارهای جلوگیری از وقوع آنها، اولین کنفرانس ملی عمران و توسعه، زیباکنار.
- ۷- حاجیوند، شکرالله، کیانیراد، علی، کاظم نژاد، مهدی، ۱۳۸۹، بررسی علل تأخیر در زمان اجرای پروژه های کرخه، ششمین کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه، تهران.
- ۸- حقانی، محمود، قربانی، وحید، کلباسی، محمد، ۱۳۹۰، شناسایی عوامل تأخیر در پروژه های برق منطقه ای تهران، بیست و ششمین کنفرانس بین المللی برق، تهران.
- ۹- رضائیان، علی، ۱۳۸۳، اصول مدیریت، انتشارات سمت.
- ۱۰- شفیع زاده، رضا، ۱۳۸۳، نظام نظارت و ارزیابی مؤثر، ویژگی ها و الزامات، سومین همایش نظارت کارآمد - تیرماه ۸۳.
- ۱۱- علمداری، محمد، ۱۳۸۵، بررسی عوامل مؤثر بر تأخیر طرح های تملک دارائی های سرمایه ای از دیدگاه مدیران، معاونین و کارشناسان فنی دستگاه های اجرایی استان کهگیلویه و بویراحمد، پایان نامه کارشناسی ارشد "مدیریت دولتی" مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی.
- ۱۲- قانون برنامه و بودجه، ۱۳۵۱.
- ۱۳- قانون محاسبات عمومی، ۱۳۶۶.
- ۱۴- محفوظی موسوی، سیدحسن، رشیدی نژاد، مسعود، دلاوری، سجاد، محمدی، محسن، ۱۳۸۸، بررسی کمی تأخیرات در پروژه های عمرانی ملی، پنجمین کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه، تهران.
- ۱۵- نژادسبزی، پروانه، بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در تأخیر اجرایی پروژه سد مروک، جهاد دانشگاهی واحد استان لرستان [تاریخ انتشار ۱۳۸۹/۸/۵] " www.jdlorestan.ac.ir/modules [تاریخ دسترسی ۱۳۹۱/۷/۲۵].
- ۱۶- نوری، سیامک، فرجی، حمیدرضا، ۱۳۸۸، بررسی عوامل تأخیر پروژه های عمرانی و ارائه الگویی جهت کاهش زمان تأخیر، پنجمین کنفرانس بین المللی مدیریت پروژه، تهران.

منابع انگلیسی:

- 1- Long Le-Hoai, Young Dai Lee, and Jun Yong Lee. 2008. Delay and Cost Overruns in Vietnam Large Construction Projects: A Comparison with Other Selected Countries.
- 2- M. E. Abd El-Razek; H. A. Bassioni; and A. M. Mobarak. 2008. Causes of Delay in Building Construction Projects in Egypt.

- 3- MOHD ROSAZUWAD BIN MOHAMAD. 2010. THE FACTORS AND EFFECT OF DELAY IN GOVERNMENT CONSTRUCTION PROJECT (CASE STUDY IN KUANTAN).
- 4- Mohd Razaki Abdullah, Ismail Abdul Rahman, Ade Asmi Abdul Azis. 2010. Causes of Delay in MARA Management Procurement Construction Projects
- 5- Murali Sambasivan, Yau Wen Soon. 2006. Causes and effects of delays in Malaysian construction industry.
- 6- Ram Singh. 2009. Delays and Cost Overruns in Infrastructure Projects: An Enquiry into Extents, Causes and Remedies.
- 7- Ruth Apolot, Henry Alinaitwe, Dan Tindiweni. 2011. An Investigation into the Causes of Delay and Cost Overrun in Uganda's Public Sector Construction Projects.
- 8- Sadi A. Assaf, Sadiq Al-Hejji. 2004. Causes of delay in large construction projects.
- 9- Saleh Al Hadi Tumi. Abdelnaser Omran. Abdul Hamid Kadir Pakir. 2009. CAUSES OF DELAY IN CONSTRUCTION INDUSTRY IN LIBYA.